

Univerzitetske funkcije Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine

Neda C-ukac

Nacionalna i univerzitetska biblioteka, Sarajevo

Saopćenje sa skupa: Perspektive obnove Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine Sarajevo 16. i 17. juni 1994.

Sadržetak

Autorica u izlaganju govori o univerzitetskoj funkciji biblioteke dvojakog tipa kakva je Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH. U obnovi i izgradnji fondova za obavljanje univerzitetske funkcije težište mora biti na nabavci inostrane literature, posebno časopisa. Fondove treba izgrađivati u pravcu društvenih i fundamentalnih nauka uopće, ali se ne smiju zanemariti prirodne i primijenjene nauke. Posebnu pažnju treba obratiti na neophodnu udžbeničku literaturu. Za izvršenje naučnoistraživačke funkcije izgradnja fondova mora ići u stvaranju baze doktorskih disertacija i magistarskih radova, a također i referencne literature.

Summary

The author in her composition talks about the university function of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina which, as its name suggests, has two functions. The provision of the foreign literature, especially journals, must be the main goal in the process of renewal and improvement of the funds if the university function is to be fulfilled. The funds should be developed in the direction of social and fundamental sciences in general, but the natural and applied sciences must not be neglected. A special care should be directed to the necessary educational literature. For the benefit of scientific and research functions the funds should develop in such a direction as to create the basis for master's thesis and doctorates.

Uvod

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, pored nacionalne funkcije u toku svog razvoja preuzela je 1972. god. i univerzitetsku funkciju da bi konačno uobličila svoj profil izrastanjem u snažan dokumentaciono-informacioni centar za naučne informacije, a 1990. god. postaje centar Sistema naučnih i tehnoloških informacija za BiH.

Prema IFLA standardima NUB BiH spada u grupaciju biblioteka s dvojnomo funkcijom. Ova međunarodna biblioteka asocijacija ima posebnu Sekciju za univerzitetske biblioteke, koja se isključivo bavi problematikom ove vrste biblioteka. Biblioteke s dvojnomo funkcijom nisu rijetke u svijetu, ali je njihova karakteristika da su nastajale od univerzitetskih biblioteka, koje su kasnije preuzele i

nacionalne funkcije. Na području bivše Jugoslavije od 8 nacionalnih biblioteka 4 su bile s dvojnomo funkcijom, od kojih je najstarija Nacionalna i sveučilina biblioteka u Zagrebu, a postala je sveučilina 1874. god. kada je osnovano Sveučilite u Zagrebu. Slicna je situacija i s Narodnom in univerzitetnom knjiznicom u Ljubljani, ostale dvije biblioteke (Sarajevo i Skoplje) nastale su poslije II svjetskog rata.

Funkcije

Vecina bibliotekara smatra da su dvojne funkcije od iste vaznosti. U tom smislu obavljena su kod nas i u svijetu istrazivanja i rezultat toga iskazat ćemo u sazetku Matka Rojnic-a¹: "U malim zemljama, narocito u onim gdje nisu postojale kraljevske i nacionalne biblioteke, univerzitetske biblioteke su preuzele funkciju nacionalnih biblioteka i vice versa, nekada su pokrajinske ili gradske biblioteke pružale svoje usluge univerzitetu. Osim historijskih razloga nesumnjivo su i ekonomski faktori imali utjecaja. Vecina biblioteka smatra svoje simultane funkcije jednako vaznim, mada prakticno preovladavaju njihove obaveze prema univerzitetu. U izgradivanju fondova biblioteke ovog tipa pokazuju tendenciju izgradivanja fondova humanistic-kih nauka, ali ova funkcija nije nishta manja, nego sto je kod nacionalnih, pokrajinskih ili gradskih.

Biblioteke s dvojnomo funkcijom imaju privilegiju primanja obaveznog primjerka sa svog područja, a rad na izradbi nacionalne bibliografije je jedan od glavnih zadataka. Centralni katalogi kod biblioteka s dvojnomo funkcijom vazniji su nego sto je centralni katalog koji obuhvata samo biblioteke u okviru univerziteta. Biblioteke sa dvojnomo funkcijom suocene su s poteskom ama pri organiziranju koordinacije s bibliotekama svojih univerziteta, a jos visje s ostalim bibliotekama u zemlji."

NUB BiH nije, dakle, nastala iz univerzitetske biblioteke, kakav je bio slucaj u svijetu, nego je bio obrnut proces, o cemu svakako treba voditi racuna u sagledavanju nasje situacije. Kod nas su najprije izrastali univerziteti, a tek znatno kasnije univerzitetske biblioteke. Upravo radi toga, mogu cesto nastati poteskom-e buduc-i da se nacionalne biblioteke nalaze u sredistu zivota svoje zemlje, a univerzitetske biblioteke su u centru biblioteka jednog univerziteta. Ipak, zajednic-ka im je karakteristika enciklopedijski karakter njihovih fondova i zbirki. Zato i mora biti osnovni princip da se nijedna od navedenih funkcija ne prenamglasi i time ne naruše osnovni zadaci nacionalnih i univerzitetskih biblioteka².

U uvodu smo istakli da pri IFLA postoji Sekcija za univerzitetske biblioteke, a rezultat njenoga rada su i standardi koji tacno definiraju zadatke i funkcije univerzitetskih biblioteka. I nas-a Sekcija za univerzitetske biblioteke, koja je postojala pri Savezu drustava bibliotekara bivše Jugoslavije, usvojila je svoje

---

¹ Rojnic-, Matko: University Libraries in Double Functions. *Libry* // 16 (1966), 140- 147. (1966), 140-147.

² Pras-talo, Tatjana: Nabavka stranih periodic-nih publikacija u nacionalnim bibliotekama u SFRJ, magistarski rad, Zagreb, Sveučilite u Zagrebu, 1981.

Standarde na 13. Skupštini 1990. Kako se mi sada nalazimo u potpuno izmijenjenoj društveno-političkoj situaciji, bit će potrebno pristupiti izradi novih standarda za univerzitetske biblioteke BiH, čime će se omogućiti nesmetan razvoj univerzitetske funkcije. Napomenut ćemo da je Republika Hrvatska to učinila 21. studenog 1990.

NUB BiH je biblioteka općenastog tipa. Ona je samostalna stručna organizacija u sastavu Sarajevskog univerziteta i matična je biblioteka institucija za sve ostale jedinice bibliotekskog sistema Univerziteta. Njeni zadaci su utvrđeni Zakonom o bibliotekskoj djelatnosti ("Službeni list SR BiH", broj: 26/86). Iz zadataka utvrđenih Zakonom proizilaze i njene funkcije. Snaga univerzitetskih biblioteka nesumnjivo rezultira iz njihovih dvaju osnovnih funkcija

- funkcije nabavke, odnosno prikupljanja
- funkcije čuvanja

materijalnih dobara na kojima je bilježeno ljudsko znanje. Ove su funkcije toliko bitne jer na njima počiva značajan dio razvoja znanosti i civilizacijskih tekovina uopće. O samoj nabavci detaljnije će biti govora u jednom od narednih izlaganja, a mi ćemo se ovdje baviti nabavkom u smislu jedne od najznačajnijih funkcija univerzitetske biblioteke.

Nabavka

Mi se sada nalazimo u fazi kada treba da počnemo sa izgradnjom naših fondova i moramo imati na umu kompleksnost i važnost ovoga problema. Od izbora publikacija, koje su potrebne kako za izvođenje nastave na univerzitetu, tako i za naučnoistraživački rad, zavisit će ubuduće kvalitet njenih zbirki. Želja da se postigne kompletnost za sve naučne oblasti mora biti u skladu sa procesom selektivnosti. Kompletnost se može postići za izvjestan stepen u jednoj ili više naučnih oblasti. Svaka univerzitetska biblioteka, s obzirom na svoje funkcije poseban značaj mora pridavati izboru časopisa. Časopis je formalno, javno, redovito sredstvo diseminacije naučnih informacija i platforma za komunikaciju ideja. Zastupljenost časopisa u fondovima jedne univerzitetske biblioteke je od vitalnog interesa za njene korisnike. Časopisi predstavljaju temeljnu literaturu u svakoj univerzitetskoj biblioteci, a posebno inostrani časopisi. Vršena su istraživanja u bibliotekama sa dvojnog funkcijom 1981. godine i analiza strukture časopisa nam je pokazala da su do tada bili zastupljeni najviše časopisi iz općegrupe, društvenih nauka, jezika i književnosti. Od 8 nacionalnih i univerzitetskih biblioteka u bivšoj Jugoslaviji samo su dvije, Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu i Univerzitetska biblioteka "Svetozar Marković-" u Beogradu, imale najviše publikacija zastupljenih iz prirodnih nauka. Iako su se pojavila nova tehnička rješenja u izdavačkoj produkciji za časopise (mikroforme, CD-ROM, elektronički časopis itd.) časopis će i dalje izlaziti, a biblioteke će se morati prilagodavati njihovoj novoj formi, pa, prema tome, i njihovom novom načinu korištenja. Mislijenja smo da bi već sada trebalo raditi na uspostavljanju

koordinirane nabavke na razini univerziteta za struc+nu i nauc+nu literaturu multidisciplinarnog karaktera, temeljna znanstvena djela, inostrane c+asopise, te sekundarne i tercijarne publikacije, s+to sada ima potpuno opravdanje, a u skladu je sa IFLA standardima i u svijetu vec- uveliko funkcionira. Takod+er c-e trebati izgradnju fondova usmjeriti u pravcu prirodnih i primijenjenih nauka s+to je od posebne vaz+nosti za univerzitetsku funkciju i za fundamentalne nauke uopc-e. Postizanje raznovrsnosti i kvaliteta bibliotec+kih fondova podrazumijeva izgradnju centralnog kataloga na razini univerziteta. Uz to svakako ide i bibliografska kontrola pri formalnoj i sadrz+ajnoj obradi grad+e, te izrada informacijskih pomagala u svim jedinicama univerzitetskog sistema, pretraz+ivanja baza podataka i sl.

Od posebnog je znac+aja formiranje zbirke udz+benic+ke literature za studente univerziteta, kao i stvaranje c+itaonic+kog prostora uz koris+tenje svih savremenih tehnologija, a studenti su i prije rata bili najmasovnija populacija koja je koristila usluge NUB BiH.

S obzirom da se univerziteti pojavljuju i kao nosioci nauc+noistraz+ivac+ke funkcije, samim tim su stvaraoci vlastitih i novih informacionih izvora (magistarski radovi, doktorske disertacije, nauc+ni projekti i sl.) Oni se po tome razlikuju od ostalih institucija. Stoga Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH radi ostvarenja ove funkcije mora prikupljiti i c+uvati sve publikacije koje nastaju na univerzitetima u BiH, s+to do sada uvijek nije bio sluc+aj. Posebna briga se mora voditi o nauc+nim stvaraocima, koji pis+u i objavljuju u inozemstvu, a rod+eni su na tlu BiH, kao i o publikacijama koje se tematski odnose na nas+u zemlju, a izlaze u inostranstvu. Oz+ivljavanje i uspostavljanje univerzitetske funkcije ne moz+e se zamisliti bez izgradnje odgovarajuc-ih automatskih sistema koji c-e omoguc-iti brz+e i bolje funkcionisanje sistema na univerzitetu. NUB BiH mora ostati centar Sistema za nauc+ne i tehnolos+ke informacije i mora postati centar za obrazovanje bibliotec+kih kadrova u praksi savremene biblioteke.

Iako jos+ uvijek u ratnoj situaciji, nas+a institucija je primila zahtjeve za nabavkom inostrane literature sa nekoliko fakulteta. Ti spiskovi se sada analiziraju i sred+uju i vec- se vidi, naroc+ito s+to se tic+e medicine, da su zahtjevi za c+asopisima znatno drugac+iji u ovim ratnim uvjetima, gdje preovladava potrebe za c+asopisima iz oblasti ratne medicine.

Zato se ova nabavka mora paz+ljivo proanalizirati kako bi se temeljila na tac+no utvrdenim parametrima, jer c-e se na taj nac+in sredstva namijenjena ovim potrebama moc-i i adekvatno iskoristiti.

Zakljuc+ci

1. Potrebno je adekvatnim usmjeravanjem sredstava na nacionalnoj razini za obavljanje univerzitetske funkcije NUB BiH osigurati dovoljno materijalnih, finansijskih i kadrovskih potencijala, kako bi se mogao nabaviti odgovarajuc-i i relevantan bibliotec+ki fond, osigurati dovoljno prostora da se taj fond smjesti i c+uva, te dovoljno osposobljenog kadra (za struc+nu obradu, prije svega i za zadovoljenje sve sloz+enijih informacijskih potreba korisnika).
2. Obaveza jedne univerzitetske biblioteke prema bibliotekama fakulteta na Sarajevskom univerzitetu proizilazi iz njene matic+ne funkcije s+to, takod+er, zahtijeva odred+ene materijalne i kadrovske pretpostavke.
3. Uspostaviti koordiniranu nabavku na razini univerziteta i izgradnju fondova usmjeriti u pravcu prirodnih i primijenjenih nauka.
4. Primjenom automatizacije omoguc-iti izgradnju centralnog kataloga, naroc+ito inostranih knjiga i periodic+nih publikacija.

Literatura, djelimicno citirana

1. Rojnic-, Matko: University Libraries in Double Functions. Libry // 16 (1966), 140-147. (1966), 140- 147.
2. Pras+talo, Tatjana: Nabavka stranih periodic+nih publikacija u nacionalnim bibliotekama u SFRJ, magistarski rad, Zagreb, Sveuc+ilis+te u Zagrebu, 1981.
3. Aparac - Gazivoda, Tatjana: Sveuc+ilis+ni bibliotec+ni sustavi u teoriji i praksi // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33 (1990.), 43-52.
4. C-ukac, Neda: Prikaz i analiza stanja univerzitetskih biblioteka u Bosni i Hercegovini i njihovo ukljuc+ivanje u Sistem nauc+nih i tehnolos+kih informacija Jugoslavije SNTIJ // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 33 (1990.), 132-135.